

ler Akademisi, Fars Dili ve Edebiyatı Akademisi, Tıp İlimleri Akademisi adlı üç birimden oluşur. İran İslâm Cumhuriyeti'nin ilim dünyasında saygın bir yer elde etmesi için ilim adamı ve araştırmacılar yetiştirmek, ilmî çalışmaları teşvik etmek, İran toplumunun teknik ve kültürel meselelerini çözmek bu kuruluşun görevleri arasındadır. Bilimler Akademisi temel, beşerî, ziraî, mühendislik ve İslâmî ilimler olmak üzere beş dalda faaliyet göstermektedir.

Akademi bir mütevellî heyeti tarafından yönetilir. Mütevellî heyeti akademi başkanını tayin etmek, başkan tarafından önerilen İran İslâm Cumhuriyeti akademisi teşkilâtını, bütçeyi, harcamaları onaylamak gibi görevleri yerine getirir. Akademi teşkilâtında sırasıyla akademi yüksek başkanlığı, mütevellî heyeti, akademi başkanı, akademi başkanlık bürosu, bilim konseyine bağlı beş dal, bilim ve araştırma müşavirliğiyle bu müşavirliğe bağlı toplantı ve konferanslar bürosu, kütüphane, belge, bilgisayar ve yayım merkezleri yer alır. Akademinin asil ve fahri olmak üzere iki çeşit üyesi vardır; bunlar akademi başkanlığı tarafından önerilir ve mütevellî heyeti tarafından onaylanır. Fahri üyeler resmî toplantılara katılamazlar, ancak dışarıdan yazılı olarak görüş ve düşüncelerini bildirirler.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâjehâ-yı Nev ki tâ Pâyân-ı Sâl-i 1319 der Ferhengistân Pezîruftê Şude est, Tahran 1942; Ali Asgar-ı Hikmet, *Pârsî-yi Negz*, Tahran 1951; İsa-yı Sâdik, *Yâdgâr-ı ʿOm̄r*, Tahran 1959-75, II, 105 vd.; *Ferhengistân-ı Zebân-ı İrân: He-def, Sâzmân, Vazîfe, Revîş-i Faʿâliyyet*, Tahran 1972; Ferîdûn Bedreay, *Güzâreşt der Bâre-i Ferhengistân-ı İrân* [baskı yeri yok], 2535 şş.; A. Shakoór Ahsan, *Modern Trends in the Persian Language*, Islamabad 1976, s. 111-134; *Pîşnihâd-ı Şümâ Çist*, Tahran 1976; Hüseyin-i Yezdânîyân, *Neviştehâ-yı Kesrevî der Zemîne-i Zebân-ı Fârsî*, Tahran 1979; Muhîr-i Tabâtabâi, "Nigehbâni-yi Zebân-ı Fârsî", *Yağmâ*, XXIII, Tahran 1971, s. 569-575; Seyyid Rizâ Nakîbü's-sâdât, "İslâm Cumhuriyeti Bilimler Akademisi", *Aşinâ*, sy. 1, Ankara 1995, s. 23-35; M. A. Jazayery, "Madjma' ilmi", *EP* (Fr.), V, 1091-1095; Dihhudâ, *Lugainâme*, XXI, 228; *DMF*, II, 1891.

TAHSİN YAZICI

FERHENGİNÂME-i SA'DÎ

(فرهنگ نامه سعدی)

XIV. yüzyıl ediplerinden Hoca Mesud'un, Sa'dî-i Şirâzî'nin *Bostân* adlı eserinden seçip tercüme ederek meydana getirdiği nasihatnâme tarzındaki eseri (bk. HOCA MESUD).

FERİD, Hâce Gulâm

(خواجہ غلام فرید)

(1845-1901)

Hindistan'da Pencâbî dilinin Sirâiki lehçesiyle şiir söyleyen sûfî şair.

30 Zilhicce 1261'de (30 Aralık 1845) Pakistan'da, babası Hâce Hudâbahş'in Sihler'in saldırıları sırasında gittiği Sind (İndus) nehrinin doğu kıyısındaki Çaçrân'da doğdu. Hz. Ömer'in soyundan olduğu rivayet edilen büyük dedesi Mâlik b. Yahyâ Arabistan'dan gelip Sind bölgesinde yerleşmişti. Ferîd annesini ve babasını çok küçük yaşta kaybetti. Çiştîyye tarikatına mensup tanınmış bir âlim ve sûfî olan ağabeyi Hâce Gulâm Fahreddin'in yanında yetişti. Kısa bir müddet sonra kendisiyle birlikte medresede ders vermeye başladı. Ağabeyi ölünce de (1288/1871) onun yerine geçti. On sekiz yıl Rûhî sahrasında zühd ve riyâzet hayatı yaşadı ve daha sonra hacca gitti. 2 Rebüülevvel 1319'da (19 Haziran 1901) vefat etti.

Çiştîyye tarikatına mensup olan Ferîd şeriata bağlı, İslâm dışı âdet ve davranışlara şiddetle karşı çıkan bir sûfidir. Çiştîyye tarikatında da rağbet gören semâ konusunda çok titiz davranmış, kadınların ve tarikata mensup olmayanların semâ katılmasını kesinlikle yasaklamıştır. Ferîd sohbetlerinde bile âdeti vezinli ve kafiyeli konuşacak kadar büyük bir şiir yeteneğine sahipti. Kendisinin önce Farsça, Urduca, Pencâbî, Sirâiki dillerinde şiir söyleyen şairlerin eserlerini çok iyi incelemiş, Hintçe, Urduca ve Farsça gazellerin incelik ve zenginliğinden faydalanarak Râfî adını verdiği bir edebiyat türüne yeni bir ruh, şekil ve üslup kazandırmıştır. Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin vahdet-i vücûd nazariyesini benimseyen ve onun etkisiyle aşkı mutlak gerçek olarak kabul eden Ferîd'in şiirlerinde aşk konusu önemli bir yer tutar.

Klasik Hint müzikisinin yanı sıra mahallî müziği de çok iyi bilen Ferîd şiirlerini bestelenmeye uygun bir tarzda söylemiş, İran, Hint, Urdu ve Sanskrit şiirinden de faydalanmıştır. Nitekim eserlerinde Farsça, Urduca ve Sanskritçe şiirlere de rastlanır.

Divanı dışında Ferîd'in başlıca eserleri *Risâle-i Fevâ'id-i Ferîdiyye*, *Mekâtib-i Mecâlis*, *Menâkıb-ı Ferîd* ve *İrşâdât-ı Ferîdî*'dir. Bunların son üçü müridleri ta-

rafından derlenip yayımlanmıştır (*UDMİ*, XV, 335).

BİBLİYOGRAFYA :

Ferîd, *Divân* (trc. Azizürrahman Azîz), Bahâvelpûr, ts. (Matbûa-yı Bahâvelpûr), mütercimîn önsözü; Muhammed Enver Firûz, *Gevher-i Şebçerâğ*, Lahor 1919; R. Landau, *The Philosophy of Ibn Arabî*, London 1959; Mes'ûd Hasan Şihâb, *Hâce Gulâm Ferîd*, Bahâvelpûr 1963; Şehbâz Melik, *Şüfîyân dî Şâ'irî veç Hâce Gulâm Ferîd dâ Hîşse, der Lalân dî pend*, Lahor 1973; Hamîdullah Şâh Hâşimî, *Hâce Gulâm Ferîd dî Şâ'irî veç Tasavvuf, der Pehl Külliyyân*, Lahor, ts. (Matbûa-yı Tâc); A. Schimmel, *Islam in the Indian Subcontinent*, London 1980, s. 145; Muhammed İsmâil Bhattî, "Ferîd", *UDMİ*, XV, 335-338.

A. NACİ TOKMAK

FERİD BEY

Osmanlı hattatı.

1274'te (1857) İstanbul'da doğdu. Asıl adı Mustafa Ferid olup babası, Dîvân-ı Hümâyün Muhimme Odası hulefâsından ve Şebâniyye tarikatı şeyhlerinden Ali Necib Efendi'dir. Sıbyan mektebinden sonra hususi olarak Arapça ve Farsça okudu. Hat sanatına merakı dolayısıyla hattat Mehmed Şevki Efendi'den sülûs-nesih ve icâzet yazılarını meşketti; Mehmed Necmeddin Okyay'ın beyanına göre bir sülûs-nesih murakka'ı tertip ederek icâzet aldı. Hocasının vefatından sonra da Sâmi Efendi'den istifade etti. Şevval 1287'de (Ocak 1871) Dîvân-ı Hümâyün Kalemî'ne girip burada kırk yıl kadar süren hizmeti esnasında muhtelif rütbelerden geçerek Mühimme Kalemî müdürlüğüne kadar yükseldi. I. Meşrutîyet'in ilânından sonra kadro harici bırakıldığından emekliye ayrıldı.

Dîvân-ı Hümâyün'da tuğra çekmesini, divanı ve celî-divanı yazılarını Sâmi Efendi'den öğrenen Ferid Bey burada ferman, berat ve menşur yazarak sanatını icra etti. 1914 yılında açılan Medresetü'l-hattâtin'de divanı, celî-divanı hat muallimi olarak vazife aldı. Son devrin tanınmış hattatlarından Mustafa Halim Özyazıcı, Ferid Bey'in burada yetiştirdiği öğrenciler arasında ilk hatırlanacak olan kişidir.

Ferid Bey, vazifesi icabı Dîvân-ı Hümâyün'un resmî yazılarıyla daha çok uğraşmakla beraber Sâmi Efendi tarzında celî-sülûs istiflerinde de başarılı olan, ancak fazla tanınmayan hat sanatçılarından dır. Ayrıca şiirle meşgul olmuş, daha ziyade latife tarzında mizahî bazı manzumeler yazmıştır.